

jakobinismu i utop. socialismu. Základem tohoto u. byl →**tradicionalismus**, antiintelektualismus, legitimismus, představa, že víra předchází rozumu a převažuje nad rozumovými úvahami a že neomylnost je atributem vlády, sama vláda je však důsledkem Božího rozhodnutí a jen vláda pocházející od Boha a schválená papežem je vládou skutku suverénní. U. představuje jeden z ideových zdrojů teorie autoritativního státu a řady proudů v soudobém katolicismu a ovlivnil i vývoj s-gické teorie – zejm. svým pojetím spol. řádu, zákonitosti, soc. struktury apod. *L. Bonald* svými názory působil na *C. H. de Saint-Simona*, *A. Comta* a především na *F. P. G. Le Playe*.

A: **ultramontanism** F: **ultramontanisme** N: **Ultramontanismus** I: **ultramontanismo**

Lin

umělec – v nejširším běžném pojetí ten, kdo produkuje, resp. provozuje →**umění**. Náplň pojmu u. variuje ve vztahu k soc. a hist. proměnám obsahu pojmu umění. Chápe-li umění pouze jako originální, autentickou produkci s trvalou hodnotou pro společnost, pak lze u. charakterizovat jako tvůrce, soc. diagnostika a výraznou osobnost. Jestliže budeme umění identifikovat spíše podle jeho vnější, jevové a znakové podoby, resp. estetické funkce, a připustíme i umění jako pouhou →**nápodobu**, pak je u. pouze profesionálním či amatérským vykonavatelem specif. činnosti, příp. výrobcem specif. druhu zboží. Z hlediska s-gie je u. především spol. →**role**, do jejíhož utváření vstupují obě jmenované komponenty. Původně nešlo o samostatnou, soc. vydělenou a respektovanou roli. Vyskytovala se v několika podobách: **1.** Každý byl skutečným nebo alespoň potenciálním u., protože měl potřebu i možnost externalizovat, vyjádřit pomocí pohybových gest, zvuků (hudby), slov, malby a modelování hmoty své pocity a zbavit se tak určitých vnitřních tenzí (provádět autopsychoterapii). Tuto podobu u. lze nalézt u →**společností prelite-rárních**, resp. u →**přírodních národů**. Okouzlovala některé představitele →**umělecké avantgardy** 20. st., spec. čes. →**poetismu**. **2.** Role u. byla vkomponována do nejrozličnějších profesních rolí ve spojení s požadavkem vysoce specializované dovednosti, zručnosti. U. byli elitní řemeslníci (včetně písařů), filozofové, okultisté, řečníci, historici, ale i organizátoři zábav, mistři dvorní etikety apod. Spol. pozice těchto u. byla většinou, i když ne vždy, dobrá (na periferii společnosti byli nejčastěji odkazováni kejklíři a komedianti). Toto pojetí u. částečně přežívá dodnes v běžném vědomí i v běžném jazyku. **3.** Role u. byla nerozlučně spjata s rolí →**kněze**, →**šamana**, →**kou-zelníka**, vizionáře, proroka, mága a v tomto spojení zakládala výsadní postavení ve společnosti, provázené většinou velkou →**prestiží**. Vyskytuje se rovněž u přír. národů,

ale zčásti i ve středověké křesťanské společnosti a jinde a fascinovala některé představitele →**romantismu**, kteří sami sebe chtěli vidět jako duchovní titany, soc. demiurgy apod. V tomto hist. zdroji zřejmě pramení i představa u. jako osobnosti charismatické.

Všechny zmíněné hist. role začleňovaly u. organicky do dané soc. struktury. Nezdůrazňovaly jeho osobní vklad – tzn. ani individ. →**autorství**, ani →**originalitu** výsledků práce. S procesem emancipace umění, který se zvýrazňuje v období renesance a vrcholí koncem 18. st. v hnutí romantiků, dochází k silné individualizaci a zároveň ke ztrátě spol. zakotvenosti u. (viz též heslo →**mecenáš**). Na jedné straně se posiluje autonomie osobnosti u., jeho sebevědomění i spol. respektování jeho specif. role, na druhé straně se vyostřuje jeho dialog se společností, který nabývá až podob soc. revolty a vede v extrémních případech k postavení anarchisty a desperáta. Koncem 18. st. se v obecném povědomí dotvářejí typické rysy role u. tradi-jící se dodnes jako určitá obecná očekávání v rovině po-stojů a chování: svobodomyšlnost, nekonvenčnost až soc. neukázněnost, velkorysý až přezíravý vztah k materiálním hodnotám, neuspořádaný osobní život, povahová nestálost až nezodpovědnost, výstřední způsoby chování, sklony k exhibicionismu, ke skandalizaci apod. (viz též →**bohéma**, →**komunita umělecká**). Patří sem ovšem i představa o existenční nejistotě u. a zároveň o možnostech jeho velkého a rychlého soc. vzestupu. O u. se většinou předpokládá, že je citově založený a oplývá fantazií a nápady. Role u. se do jisté míry emancipovala jak od charakteru činnosti, tak od průměrných povahových dispozic jejich nositelů. Plnit očekávání →**publika** je ovšem součástí propagace uměl. osobnosti i díla.

Současně s vytvářením specif. →**imaga** dochází k zapojení u. do modernizované dělby práce a do moderní výrobní technologie. Potvrzuje se a vyděluje u. jako →**profese**, resp. řada příbuzných profesí, které vstupují do průmyslu volného času (přetrvává ovšem názor *Ghibertiho* z r. 1444, že umělcem se člověk stává z nadání a z přesvědčení, že to není profese). Na u. lze pohlížet i jako na „produktivního dělníka“ (*K. Marx*), výrobce specif. hodnot, které se stávají žádaným zbožím. Uměl. průmysl a masová kultura do jisté míry opět, i když na jiné bázi, anonymizují práci u., stírají originalitu a poskytují velkou šanci nápodobě a kýči. Postavení u. usměrňuje složitá síť kult. institucí a konkrétní →**kulturní politika** společnosti. Ale i ve vědomí dnešní společnosti u. v podstatě stále vystupuje ve značně širokém rozpětí náplně role: od šaška, kejklíře a sluhy, jehož úkolem je bavit a zpříjemňovat život, přes „pasivní rezonanční desku doby“ (*G. V. Plechanov*) až po „specializovaného myslitele“ (*L. Löwenthal*), činného